

Specjalne strefy miejskie, wolne strefy miejskie: nowe przestrzenie w mieście?

Lydia Coudroy de Lille, Waldemar Cudny

► To cite this version:

Lydia Coudroy de Lille, Waldemar Cudny. Specjalne strefy miejskie, wolne strefy miejskie: nowe przestrzenie w mieście?. Jażdżewska, Iwona. Nowe przestrzenie w mieście, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, pp.79 -90, 2006. halshs-00435336

HAL Id: halshs-00435336

<https://shs.hal.science/halshs-00435336>

Submitted on 10 Jul 2016

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Dr Lydia COUDROY de LILLE
Université Lumière-Lyon 2, UMR CNRS 5600 EVS

Dr Waldemar CUDNY
Uniwersytet Łódzki Filia w Tomaszowie Mazowieckim

Specjalne strefy ekonomiczne, wolne strefy miejskie: nowe przestrzenie w mieście? Special economic zones, free urban zones : new urban spaces ?

1. Wstęp

Wolne strefy ekonomiczne są ściśle ograniczonymi obszarami, w których nie obowiązują ogólnokrajowe prawo celne i podatkowe dla firm handlowych lub produkcyjnych. Najdłużej istnieją wolne strefy handlowe (szczególnie w środku lub obok ważnych portów morskich, lotnisk). Wolne strefy przemysłowe lub ogólniej ekonomiczne przyjmują firmy, oferując im korzystniejsze ulgi nie tylko podatkowe, ale i celne na terenach uzbrojonych przez władze lokalne. Wolne strefy eksportowe przedstawiają takie korzyści, pod warunkiem, że firmy eksportują minimalne kwoty (aż do 100 %) ich produkcji.

Zasada wolnej strefy polega na tym, że warto obniżyć stawki fiskalne, celne, prawne państwa na jednym czy na kilku obszarach jego terytorium uzyskując w konsekwencji korzyści natury ekonomicznej w skali lokalnej dla danego miasta lub regionu, a w drugiej kolejności w skali ogólnokrajowej.

Wolne strefy istniały już w czasach historycznych (niektóre porty starożytne, liga hanzeatycka) ; niemniej, większość dzisiejszych stref należy do dwudziestowiecznego typu, którego wzorem jest Shannon w Irlandii (1958). Od lat 60-tych zjawisko wolnych stref rozpowszechniało się, najpierw w krajach rozwijających się, jako narzędzie rozwoju gospodarczego (np. *maquiladoras* w Meksyku). Później, razem z globalizacją, która spowodowała od lat 80-tych rozwój bezpośrednich inwestycji zagranicznych i delokalizację firm przemysłowych, zjawisko wolnych stref pojawiło się w krajach rozwiniętych. Wolne strefy ekonomiczne są postrzegane jako podstawowe narzędzie dla Państw, które chcą wejść w ten zglobalizowany świat.

W Europie Wschodniej i Centralnej, takie strefy rozwijały się najczęściej w latach 90-tych w formie wolnych stref handlowych, przemysłowych, wolnych punktów, wolnych składów, a tylko w Polsce w formie specjalnych stref ekonomicznych. W kontekście historycznym i geograficznym tej części Europy, wolne strefy mają tam trzy podstawowe cele:

- wyciągnięcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów, które mają wprowadzić „kapitalizm bez kapitału” (Beyer, 2002),
- umocnienie podstaw gospodarki rynkowej przez importowanie metod pracy i technologii,
- walka ze strukturalnym bezrobociem w dawnych okręgach ciężkiego przemysłu lub na wsi.

Warto zwrócić jednak uwagę na fakt, że w okresie rozwoju wolnych stref w Europie Wschodniej i Centralnej, większość tych krajów negocjowała warunki wejścia do Unii Europejskiej. Otóż Unia nie zabrania tworzenia wolnych stref, ale ściśle ogranicza ich działalność - w imię wolnej konkurencji. To narzędzie zglobalizowania musiało, więc zastosować się do wymogów europeizacji.

Porównując oba analizowane kraje, wolne strefy francuskie mają inne cele i zasady funkcjonowania. W jakimś sensie są one nowymi miejscami w miastach francuskich i polskich? Jakie miejsce zajmują one nie tylko w przestrzeni ekonomicznej, ale i też materialnej i prawnej danego miasta? Ten krótki tekst przedstawia dwa przykłady lokalne – polski i francuski – i wysuwa kilka uwag typu interpretacyjnego.

2.Polskie Specjalne Strefy Ekonomiczne

2.1.Warunki wprowadzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych

Chociaż istnieją w Polsce różne formy korzyści celnych i fiskalnych dla firm (wolne składy, wolne strefy, wolne punkty, wolne porty), rząd Polski uprzywilejował model specjalnych stref ekonomicznych, wprowadzony przez ustawę z 1994 (Dz. U.1994 nr.123 poz. 600). W odróżnieniu od tego, co się dzieje w sąsiednich krajach, strefy polskie są podzielone i przestrzennie rozproszone. Niemal każda z nich jest stworzona z kilku podstref. A podstrefa może sama zawierać powyżej dziesiątki odległych lokalizacji w danym regionie. Niektóre strefy przekraczają ponadto granice wojewódzkie. Państwo decyduje o stworzeniu i likwidacji Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE), ale finansowanie jest sprawą nie tylko Państwa, ale i też samorządów lokalnych. Liczba stref zmalała od 17 do 14 w 2006 r.

Inwestorzy lokujący swoją działalność w specjalnych strefach ekonomicznych mogą obecnie otrzymać pomoc publiczną na wspieranie nowych inwestycji i na utworzenie nowych miejsc pracy¹. Pomoc ta jest zróżnicowana i może być realizowany poprzez:

1. Przekazywany przedsiębiorcy zwrot do 65% jego wydatków inwestycyjnych. Zwrot ten realizowany jest w postaci zwolnienia z podatku dochodowego.

2. Pomoc w tworzeniu nowych miejsc pracy. Pomoc ta polega na przyznaniu inwestorowi zwrotu do 65% całkowitych kosztów pracy poniesionych na zatrudnienie nowych pracowników przez okres dwóch lat. Również w tym przypadku zwrot ten jest przyznawany w postaci zwolnienia z podatku dochodowego.

3. Innym rodzajem pomocy publicznej jest możliwość zwolnienia z podatku od nieruchomości oraz wykorzystania różnego rodzaju programów pomocowych z Urzędów Pracy. Programy te mogą być związane z rekrutacją lub szkoleniem przyszłych pracowników danego inwestora.

4. Dodatkowa pomoc inwestycyjna w specjalnych strefach jest też często świadczona przez urzędy miejskie. Władze miejskie w stosownych umowach z inwestorami zobowiązują się często np. do pokrycia części lub całości kosztów przyłączenia urządzeń infrastruktury technicznej. W przypadku tego rodzaju pomocy szczególnie istotna jest aktywność władz lokalnych, które dzięki takim działaniom mogą uczynić teren swojego miasta jeszcze bardziej atrakcyjnym dla inwestorów.

Niezbędne dla uzyskania pomocy ze środków publicznych w specjalnej strefie ekonomicznej jest posiadanie przez inwestora zezwolenia na działalność w danej strefie. Warunkami niezbędnymi dla uzyskania stosownego zezwolenia jest zaplanowanie:

- wykonania w strefie inwestycji o wartości przynajmniej 100 000 euro,
- prowadzenia działalności w strefie przez okres nie krótszy niż 5 lat,
- zobowiązanie do nie przenoszenia własności majątku, z którymi związane były wydatki inwestycyjne w strefie, przez przynajmniej 5 lat.

2.2.Przykład Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Łódzką Specjalną Strefę Ekonomiczną (ŁSSE) zlokalizowano na obszarze województwa łódzkiego. Strefa utworzona została w 1997 r na bazie rozporządzenia Rady Ministrów. Zajmuje ona powierzchnię 383,45 ha, a jej działalność planowana jest do 2017 r. ŁSSE

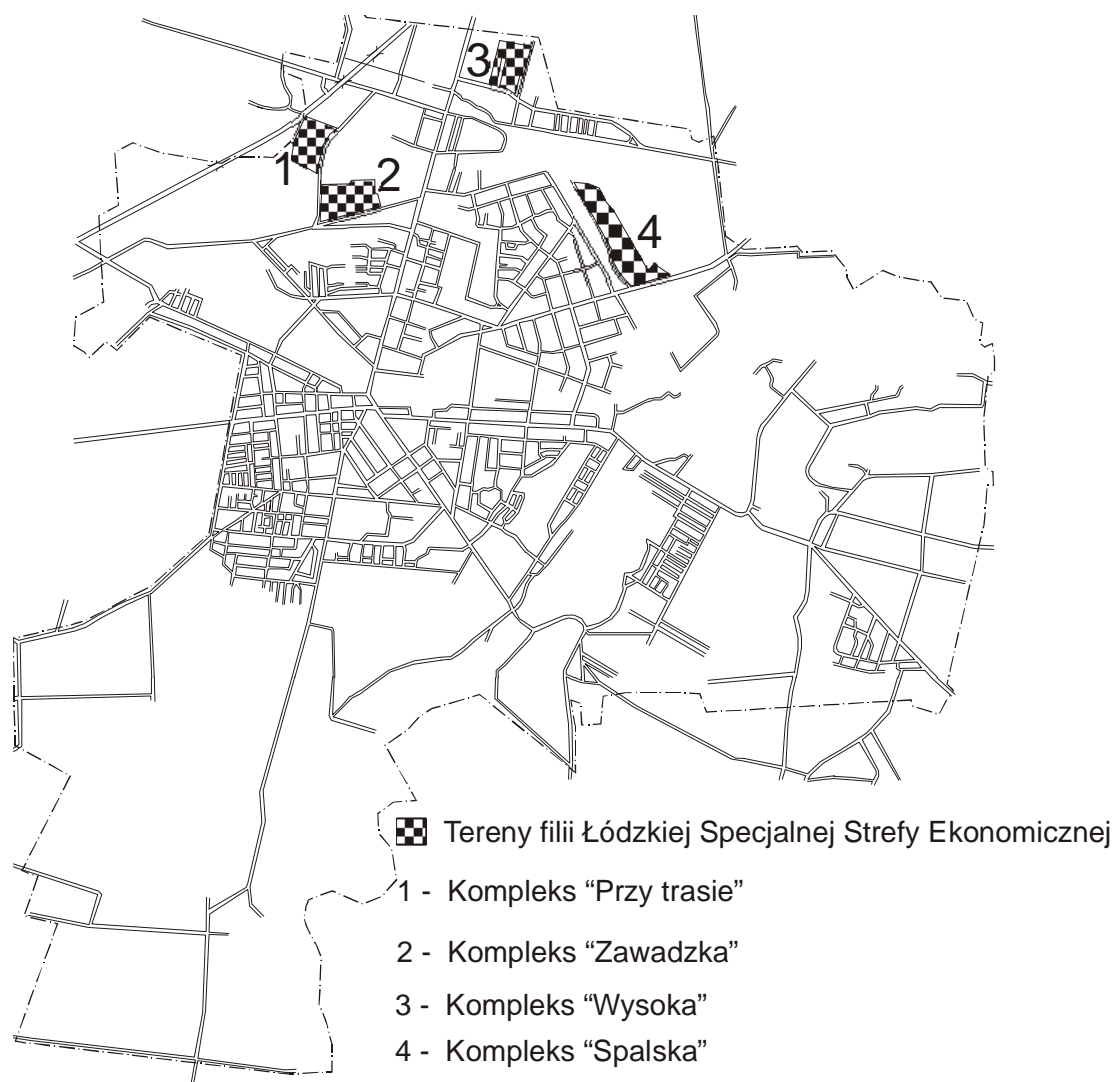
¹ Źródłem informacji niezbędnych do realizacji niniejszego artykułu były materiały informacyjne uzyskane w biurze Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i wywiady z jej pracownikami. Ponadto wykorzystano także informacje uzyskane w trakcie wywiadów przeprowadzonych w 2004 r z przedsiębiorcami w Tomaszowie Mazowieckim oraz materiały Urzędu Miasta w Tomaszowie Mazowieckim.

składa się z kilkunastu podstref, zwanych inaczej filiami. Jedną z tych podstref usytuowaną jest w Tomaszowie Mazowieckim. To siedemdziesięcioletnie miasto powiatowe znajduje się obecnie w głębokim kryzysie gospodarczym i społecznym. Problemy wynikające z przekształceń przemysłu polskiego po 1989 r. szczególnie silnie dotknęły branżę włókienniczą (Słodczyk, 2001). Tomaszów Mazowiecki był przed 1989 r. ośrodkiem monofunkcyjnym, jego bazę ekonomiczną stanowił tradycyjny przemysł włókienniczy (Liszewski, 1980). Na skutek recesji pojawiło się też szereg problemów społecznych. Najważniejszym z nich jest panujący w mieście wysoki - ponad ośmiotysięczny - poziom bezrobocia.

Zainteresowanie inwestorów Specjalnymi Strefami Ekonomicznymi w Polsce, stało się impulsem dla działań władz Tomaszowa Mazowieckiego. Działania te miały na celu utworzenie strefy na terenie miasta. Zauważono, że Specjalna Strefa Ekonomiczna jest ważnym czynnikiem lokalizacji nowych inwestycji. W połączeniu z korzystnym - centralnym położeniem Tomaszowa Mazowieckiego, przy bardzo ważnej drodze nr 8, oraz dużymi zasobami wykwalifikowanej siły roboczej Specjalna Strefa Ekonomiczna może stanowić okazję do przezwyciężenia problemów gospodarczych miasta. Podstrefa w Tomaszowie Mazowieckim rozpoczęła swoją działalność w 2000 r. Firmy działające na tym terenie zainwestowały do 2005 r. łącznie ok. 300 mln. złotych i zatrudniły 684 osoby. Powierzchnia podstrefy wynosiła wówczas 40,17 ha, z czego zagospodarowane zostało ok. 20 ha. W skład podstrefy wchodziły cztery obszary - kompleksy inwestycyjne o nazwach: Przy Trasie, Zawadzka, Wysoka, Spalska (rys. 1.).

Kompleks "Przy Trasie" zlokalizowany w okolicy drogi nr 8 Warszawa - Katowice (rys. 1.). Jest on obecnie w pełni zagospodarowany przez polskiego inwestora Zakłady Ceramiki Paradyż Sp. z o.o. jednego z największych polskich producentów płytek ceramicznych. W 2005 r. na terenie Tomaszowa Mazowieckiego działały trzy zakłady produkcyjne tej firmy. Na terenie kompleksu „Przy Trasie” działają dwa zakłady: „Paradyż Sp. z o. o.” oraz zakład „Ceramika Paradyż Sp. z o. o.”, zakłady te otrzymały zezwolenie na działalność odpowiednio w 2000 oraz w 2003 r. Trzeci zakład produkcyjny należący do „Grupy Paradyż” zlokalizowany był już poza terenem specjalnej strefy ekonomicznej. Łącznie „Grupa Paradyż” zainwestowała w podstrefie tomaszowskiej 215 mln. zł i zatrudniała w 2005 r. 396 osób.

Kolejny kompleks o nazwie "Wysoka" umiejscowiony w obszarze ulic Warszawskiej i Wysokiej (rys. 1.). Zezwolenie na inwestycje w tym obszarze tomaszowskiej podstrefy otrzymały dwa przedsiębiorstwa. W 2000 r. Delta Frozen Poland Sp. z o.o. - polski producent wyrobów piekarniczych, a w 2001 r. Chipita Poland Sp. z o.o. - firma z greckim kapitałem wytwórca m.in. słodkich rogalików. Tereny przeznaczone pod budowę zakładu „Delta Frozen Poland Sp. z o.o.” zostały wykupione i przygotowane pod inwestycje, jednak budowa nie została jeszcze rozpoczęta. Planowane zatrudnienie w tomaszowskim zakładzie „Delta Frozen Poland Sp. z o.o.” wynosi 114 osób, natomiast planowana wielkość inwestycji to

Rys. 1. Lokalizacja kompleksów Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie Tomaszowa Mazowieckiego.

Źródło: Materiały Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

Opracowanie : Cudny, 2006.

ok. 12 mln. zł. Kolejny działający w kompleksie „Wysoka” przedsiębiorca - firma „Chipita Poland Sp. z o.o.” pierwotnie w 1999 r ulokowała swoją działalność na terenie przedsiębiorstwa „Star Foods” (poza tomaszowską podstrefą). Jednak w 2004 r powstał nowy zakład produkcyjny usytuowany już w kompleksie „Wysoka”. Firma zatrudniała pod koniec 2005 r już 270 pracowników, a wartość jej inwestycji wynosiła 80 mln zł.

Kolejny kompleks „Zawadzka” jest umiejscowiony na południe od kompleksu „Przy Trasie” (rys. 1.). Pod koniec 2005 r obszar ten nie był jeszcze zagospodarowany. Obecnie przekazano go w zarząd firmie „Immobiltec”, która wybudować ma tutaj centrum

produkcyjno – logistyczne. Gotowe zabudowania mają być później wynajęte firmom wytwarzającym maszyny do produkcji płytek ceramicznych. Planowana wielkość inwestycji wynosi 12 mln. zł, a liczba zatrudnionych to ok. 300 osób.

Najpóźniej spośród wymienionych na początku czterech obszarów inwestycyjnych w tomaszowskiej podstrefie utworzony został kompleks o nazwie „Spalska”. Znajduje się w okolicach ul Spalskiej (rys. 1.), na obszarze dawnego Zakładu Włókien Chemicznych „Chemitex – Wistom”. Przedsiębiorstwo to przed 1989 r było największym pracodawcą w Tomaszowie Mazowieckim. Liczba zatrudnionych w nim pracowników przekraczała 8000 osób (Liszewski, 1980). Jednak w wyniku przekształceń gospodarczych i ujawnionej na ich skutek słabości zakładów doszło do bankructwa przedsiębiorstwa. Obszar dawnych Zakładów Włókien Chemicznych „Chemitex – Wistom” stał się zdegradowanym terenem miejskiego ugoru. Władze Tomaszowa Mazowieckiego starały się ściągnąć do miasta inwestorów, którzy zagospodarowaliby ten teren, jednak działania te nie przyniosły pożądaných rezultatów (Cudny, 2002). W 2004 r gotowość inwestycji w tym kompleksie podstrefy tomaszowskiej wyraziła hiszpańska grupa kapitałowa „Aliberico”. Firma ta jest producentem aluminiowych części do samochodów i artykułów gospodarstwa domowego. Firma uzyskała zezwolenie na prowadzenie działalności w podstrefie i wykupiła grunty. Jednak ostatecznie „Aliberico” zrezygnowała z inwestycji w Tomaszowie Mazowieckim, a wykupiony teren przejął jej udziałowca przedsiębiorstwo „Metalcolor Sp. z o.o.”. W 2005 r ŁSSE podpisała umowę z właścicielem gruntów na mocy której ŁSSE może oferować do sprzedaży tereny kompleksu „Spalska” innym inwestorom. Na początku 2006 r pojawiła się kolejna firma gotowa zainwestować w tym kompleksie, było to przedsiębiorstwo „Mesgo Polska Sp. z o.o.” Firma ta otrzymała już zezwolenie inwestycyjne, planuje otworzyć zakład produkujący wyroby gumowe wykorzystywane w przemyśle AGD, farmaceutycznym i samochodowym. Planowana przez inwestora wielkość inwestycji wynosić ma ok. 9 mln. zł².

Gospodarcze przemiany są widoczne w Tomaszowie Mazowieckim. Transformacja systemowa była impulsem, który doprowadził do pojawienia się szeregu nowych instytucji w Tomaszowie Mazowieckim. Przekształceniom towarzyszył także wzrost aktywności władz lokalnych w dziedzinie gospodarki. To właśnie aktywna postawa władz miasta przyczyniła się do powstania w Tomaszowie Mazowieckim filii Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Na skutek tego pojawił się w mieście nowy czynnik lokalizacji, który już przyciągnął do Tomaszowa Mazowieckiego nowych inwestorów. Inwestorzy ci reprezentują inne niż tradycyjne dla regionu łódzkiego branże przemysłu. Dzięki temu przyczyniają się nie tylko do spadku bezrobocia ale także do dywersyfikacji funkcjonalnej gospodarki Tomaszowa Mazowieckiego.

3.Wolne strefy miejskie we Francji

3.1.Element polityki geografii priorytetowej dla miast

Ustawa o wolnych strefach wchodzi w sferę polityki miast, a nie w sferę polityki gospodarczej czy społecznej. Te obszary stanowią ważniejsze narzędzie polityki rewitalizacji miasta. Podstawowymi celami wolnych stref miejskich są :

- Walka w bezrobociem.
- Mieszanie funkcjonalne w tzw. „sypialniach” : chodzi o powrót lub o utrzymanie handlu, małych przedsiębiorstw dla ludności lokalnej.

Wolne strefy miejskie stanowią tylko jeden typ obszarów przyjętych w pierwszeństwie przez politykę państwa w ramach „Paktu Ponowienia Miasta” (*Pacte de Relance pour la Ville*, ustawa z 14 listopada 1996 r.). Ta ustawa zdefiniowała „Strefy Ponowienia Miasta”

² Firmy Mesgo Polska Sp. z o.o. oraz opisana wcześniej Delta Frozen Poland Sp. z o.o. zatrudniają obecnie na terenie Tomaszowa Mazowieckiego łącznie kilkanaście osób.

(*Zones de redynamisation urbaine*), „Wrażliwe Strefy Miejskie” (*Zones urbaines sensibles*), oraz „Wolne Strefy Miejskie” (*Zones Franches Urbaines*). Wrażliwe Strefy Miejskie są wielkimi zespołami mieszkaniowymi (blokowiskami) lub obszarami o substandardowych zasobach mieszkaniowych, niezależnie od ich architektury. Drugim kryterium określenia wrażliwej strefy miejskiej jest niska ilość miejsc pracy w porównaniu do zamieszkującej ludności. Wolna Strefa Miejska jest częścią wrażliwej strefy, w której sytuacja społeczno-ekonomiczna jest szczególnie krytyczna. To dzielnica która liczy ponad 10 000 mieszkańców, gdzie występują : wysokie bezrobocie, duży udział ludności poniżej 25 lat, wysoki procent młodzieży bez kwalifikacji, i gdzie mało gospodarstw domowych jest objętych podatkiem od osób fizycznych. Oprócz minimalnej ilości ludności, kryteria określenia obszaru wolnej strefy nie są obiektywnie zdefiniowane przez ustawę, gdyż ta ustawa jest kontynuacją dawnych tekstów polityki miast według których merowie i prefektowie, na szczeblu lokalnym mieli sami wyznaczyć jakie dzielnice zasługują na pomoc od państwa, zależnie od kontekstu lokalnego w danej aglomeracji³.

Firma która zasiedla się w takiej strefie korzysta z ulg podatkowych oraz ulg od wydatków socjalnych, ale tylko od trzeciego oferowanego miejsca pracy. Ustawa wyklucza firmy powyżej 50-cia zatrudnionych. Aby system wolnych stref pomógł w walce z bezrobociem tam gdzie jest to potrzebne, od trzeciego miejsca pracy utworzonego w strefie, co najmniej 30 % osób zatrudnionych musi w niej mieszkać. Ale okazuje się, że 2/3 firm zatrudnia do dwóch pracowników, więc nie podlegają one temu obowiązkowi.

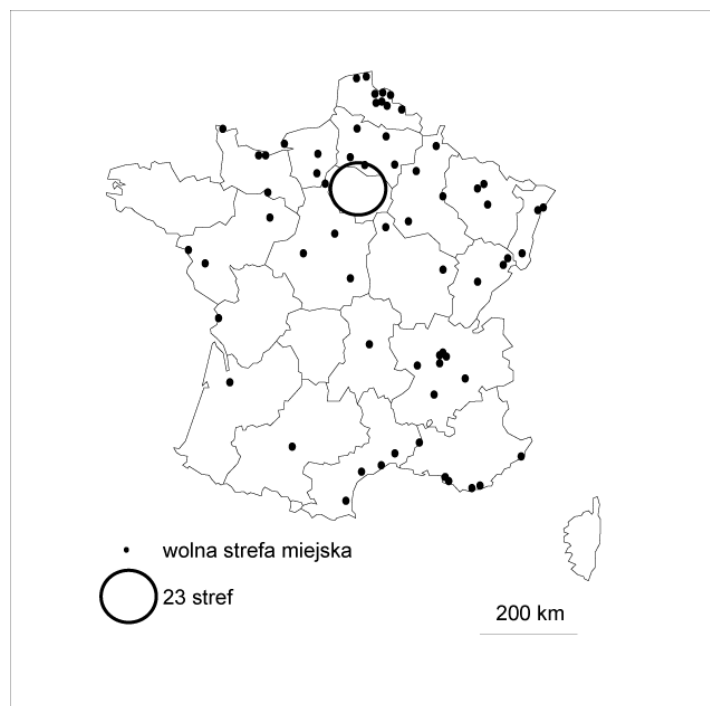
W 2006 r. istnieje 100 wolnych stref miejskich, po decyzji rządu stworzenia 15 nowych stref w lutym 2006 r. W 2004 r. 13500 firm zatrudniało 68600 osób. Prawie każdy region we Francji jest tym dotknięty, ale koncentracja przestrzenna jest tak silna (rys. 2), że region Provence-Alpes-Côte d’Azur (region Marsylii) skupia tylko 4 strefy, ale 21,3% ogólnego zatrudnienia w strefach), region Ile-de-France 23 strefy i 21,1% zatrudnienia, i Nord-Pas-de-Calais (Lille) zawiera 7 stref ale tylko 13,4% zatrudnienia. Czyli razem, trzy pierwsze regiony skupiają 58% zatrudnienia we wolnych strefach.

Warto się zastanawiać jakie są efekty w skali lokalnej tego narzędzia rozwoju zatrudnienia, na przykładzie aglomeracji mniej więcej takiej samej wielkości co Łódź : Lyon (1,4 milionów mieszkańców w 2005 r.).

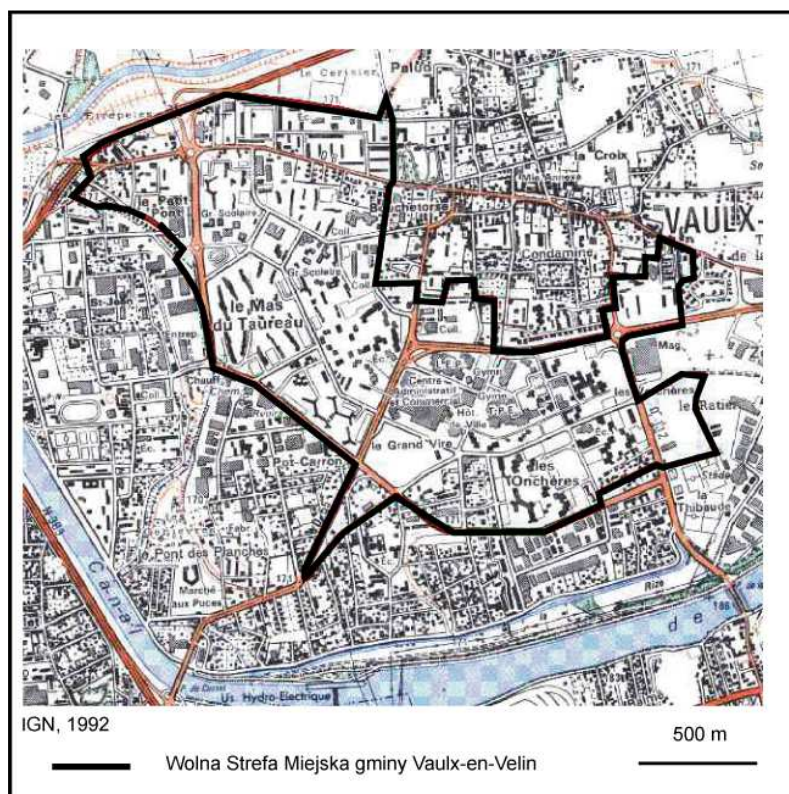
3.3.Przykład Vaulx-en-Velin (Lyon) : niski efekt lokalny

W aglomeracji lyonskiej działają cztery strefy, w trzech gminach które słyną z problemów społecznych : Vénissieux, Rillieux-la-Pape, oraz Vaulx-en-Velin. Nową strefę założono w Lyonie w blokowisku La Duchère w 2006 r. (rys. 3).

³ W latach 1980, w ramach polityki mieszkalnictwa społecznego, merowie i administracja na szczeblu lokalnym zaznaczały 500 „obszarów priorytetowych” (*quartiers prioritaires*). Po 1990 r. zaczyna się we Francji polityka „geografii pierwszeństwa”, czyli polityka która ma na celu poprawienie nierówności przestrzennych za pomocą przestrzennie wprowadzonych narzędzi legalnych i finansowych. Chodzi więc o „przestrzenną pozytywną dyskryminację”. W drugim etapie, powierzono INSEE (czyli francuski GUS) i administracji rządowej (*Délégation Interministérielle à la Ville*) przyjęcie obiektywnych kryteriów określenia dzielnic mających prawo do tego pierwszeństwa. Specjalny wskaźnik wykluczenia (*Indice Synthétique d’Exclusion*) został przyjęty w 1996 r. aby określić 546 dzielnic. Natomiast mimo tego dzielnice priorytetowe są nadal proponowane przez władze lokalne, w zależności od kontekstu w aglomeracji. Dlatego w niektórych z nich na przykład stopa bezrobocia kobiet wynosi 4 %, a w innych 80%.

Rys. 2. Wolne strefy miejskie w regionach Francuskich w 2006 r.
 Źródło: Ministère de l'emploi, de la cohésion sociale et du logement, 2006.
 Opracowanie : Coudroy, 2006.

Rys. 3. Wolna Strefa Miejska Vaulx-en-Velin (Lyon).
 Źródło: gmina Vaulx-en-Velin, 2006.
 Opracowanie : Coudroy, 2006.

Gmina Vaulx-en-Velin jest typową gminą przemysłową w przedmieściu Lyonu, na północnym wschodzie aglomeracji. Liczy dzisiaj 40 000 mieszkańców – czyli 5000 mniej niż w 1990 r. Obecnie 34% ludności ma poniżej 25 lat, 22% mieszkańców to cudzoziemcy, stopa bezrobocia wynosi 16 % (8% w regionie Rodan-Alpy w 2005 r.). 60% gospodarstw domowych nie płaci podatków od osób fizycznych (średnia francuska wynosi 50%) a 51 % zasobów mieszkaniowych jest społecznych. Od początku działalności strefy w 1996 r., 134 nowych firmy działa, dla 750 osób zatrudnionych. Ale z tego, 500 miejsc pracy już istniały w aglomeracji lyonskiej, a zostały przeniesione w strefę, czyli saldo nowych miejsc wynosi tylko 250 nowych ofert. Jeśli dodamy, że maksymalnie 60 z nich jest zajętych przez mieszkańców gminy Vaulx-en-Velin⁴, to możemy obserwować, że rzeczywisty efekt na rozwój zatrudnienia jest skromny (12,5% miejsc pracy jest wykorzystane przez mieszkańcom dzielnicy). Dlatego warunki funkcjonowania zostały zmienione w 2005 r. : w przypadku przeniesienia a nie utworzenia miejsc pracy, premia jest dwa razy mniejsza. Co prawda zresztą, w całej Francji, procent „lokalnych” w ogólnej liczbie zatrudnionych wynosi 28 % (w 2004 r.), czyli bliski od pożądanego celu.

Wnioski : nowe miejsca w mieście, czy poza miastem ?

Zjawisko wolnych stref wywołuje zarówno wiele entuzjazmu jak i zastrzeżeń. Biorąc pod uwagę pozytywne aspekty, wystarczy przypomnieć, że w obu krajach, po podobnym okresie działania, strefy zatrudniają 60 000 pracowników. Przeobrażenia fizyczne w mieście są widoczne poprzez rewitalizację lub budowę obiektów produkcyjnych oraz infrastruktury. Natomiast, tak jak we Vaulx-en-Velin, wiele firm przenosi się w strefę aby uzyskać korzyści, nie stwarzając nowych miejsc pracy. Dlatego strefy nie spełniają oczekiwań władz lokalnych skoro bezrobocie faktycznie nie maleje. Pod tym względem, wolna strefa jest nowym miejscem nie w mieście, lecz raczej wbrew niemu. Miasto niewiele korzysta - tylko z dynamicznego wizerunku.

Na zakończenie, wysuniemy dwie różne tezy aby zinterpretować zjawisko wolnych stref i jego rolę jako nowe miejsca. Razem z francuskim geografem Rogerem Brunetem, można stwierdzić, że wolna strefa czy specjalna strefa ekonomiczna stanowią enklawy „antyświata” w mieście. Antyświat jest dla niego „drugą stroną świata zglobalizowanego. Jest to część świata mało znana, która chce tak zostać, będąc zarówno negatywem świata jak i jego niezbędna kopia ⁵” (Brunet, 1993, s.35). Świat zglobalizowany nie może działać bez „antyświata”, czyli bez różnych miejsc gdzie skupia się działalność gospodarcza na granicy lub poza granicą prawa i legalności (jak np. podatkowe raje, wolne strefy, punkty skupienia handlu broni i narkotyków). Wolna strefa jest enklawą działającą poza zasięgiem prawa podatkowego danego państwa. Wiadomo, że w krajach rozwijających się występują enklawy w których nie respektuje się prawa pracy i legalności. W krajach byłej Jugosławii np. wolne strefy służyły jako punkty przemytu broni i innych towarów.

W skali danego miasta natomiast, te enklawy ekonomiczne i prawne mogą działać poza samym miastem, ale utrzymując więcej związków z dalekim światem, od którego otrzymują kapitał, surowce, wyroby i do którego eksportują. Utworzenie wolnej strefy powoduje więc wzrost działalności gospodarczej, umacniając równocześnie proces fragmentacji w przestrzeni miasta. Wystarczy przypomnieć, że najczęściej strefa jest fizycznie ogrodzona. W dodatku, teren wolnej strefy nie jest objęty zasięgiem prawa państwowego, i może być zwolniony od związków funkcjonalnych z miastem. Czyli to zjawisko należy do procesu fragmentacji miasta

⁴ Nic nie jest pewne co do rzeczywistego miejsca zamieszkania pracowników, skoro pracodawca we Francji nie ma środków prawnych żeby sprawdzić prawdziwy adres jego załogi.

⁵ „Partie du monde mal connue et qui tient à le rester, qui se présente à la fois comme le négatif du monde et comme son double indispensable”.

opisanego m.in. przez architekta Davida Mangina w książce *Zwolnione miasto*⁶ (Mangin, 2004). Według niego, współczesne miasto ulega procesowi fragmentacji pod wpływem różnych czynników które razem dzielą miasto na korzyść prywatnych grup ekonomicznych czy społecznych : masowy wpływ hipermarketów w urbanizacji peryferii, rozwój osiedli zamkniętych, wolnych stref ekonomicznych, itd. Pod tym względem, polskie miasto zdecydowanie zbliża się do takiego modelu współczesnego miasta.

Bibliografia

Beyer, L., 2002, *Please invest in our country*, "Communist and Post-Communist Studies", vol 35, nr 2, s. 191-212.

Bost F., *Atlas mondial des zones franches*, Reclus/La Documentation Française, Paris (w druku).

Brunet R., 1986, *Zones franches et Paradis fiscaux*, Atlas Reclus, Fayard / Reclus, Paris.

Brunet R., 1993, *Les mots de la géographie*, Reclus/La Documentation Française, Paris.

Cudny W., 2002, *Przemiany społeczno – gospodarcze Tomaszowa Mazowieckiego w okresie transformacji ustrojowej*, [w:] B. Namysłak i R. Kozieł (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno – przestrzennych. Współczesne procesy transformacji w układach regionalnych i lokalnych w Polsce.*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

Kryńska, E., 2000. *Polskie specjalne strefy ekonomiczne*, Scholar, Warszawa.

Liszewski S., 1980, *Stan gospodarki Tomaszowa Mazowieckiego*, [w:] B. Wachowska (red.), *Tomaszów Mazowiecki*, PWN, Warszawa.

Mangin D., 2005, *La ville franchisée. Formes et structures de la ville contemporaine*, Ed. de la Villette, Paris, 396 p.

Pavlinek, P. , 2004, *Regional development implications of FDI in Central Europe*, "European Urban and Regional Studies", vol.11, nr. 1, s. 47-70.

Słodczyk J., 2001, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, „Studia i Monografie”, nr. 298, Uniwersytet Opolski, Opole.

Thelot H, 2005, *Les zones franches urbaines en 2003 : un dynamisme impulsé par la vigueur des nouvelles implantations*, « Premières Informations », Dares, nr. 19-1.

⁶ Tytuł książki zawiera grę słów. *Ville franchisée* odnosi się do dwóch znaczeń. *Ville franche*, to wolne miasto, w ujęciu tradycyjnym tak jak były miasta hanzeatyckie. *Ville franchisée* to brzmi tak jak *commerce franchisé*, czyli handel zorganizowany w formie sieci sklepów należących do pewnego znaku handlowego, tak jak na przykład Mac Donald czy Benetton. Idea autora polega na tym, że urbanistyka miasta współczesnego jest pod wpływem takich wielkich grup ekonomicznych.